

UDK 316.356.2-055.52 : 159.922.7	Godišnjak za psihologiju, vol 4, No 4-5., 2006, pp. 71-90	ISSN 1451-5407
-------------------------------------	--	----------------

Tatjana Stefanović-Stanojević¹²

Filozofski fakultet
Niš

PARTNERSKA AFEKTIVNA VEZANOST I VASPITNI STILOVI

Apstrakt

Prema teoriji afektivnog vezivanja kvalitet afektivne vezanosti stečen u detinjstvu prenosi se kroz godine odrastanja i u formi URM (unutrašnjih radnih modela) oblikuje odrasle veze osobe. Dominantna veza odrasle osobe je ljubavna veza, najčešće u formi bračne zajednice. Kvaliteti ljubavnih odnosa bračnih partnera svakako su povezani i sa njihovim odnosom prema deci.

U ovom teorijskom kontekstu odlučili smo da istražimo kako se to prelama na konkretne odnose roditelj-dete u Srbiji. Odlučili smo da ispitamo povezanost obrazaca afektivnog vezivanja roditelja sa procenama njihovih vaspitnih stilova od strane vlastite dece.

Uzorak je činilo 100 roditelja, starosti od 40 do 55 godina i 100 mladih ljudi (dece) starosti od 19 do 25 godina. Uzorak je ujednačen po polu. Instrumenti: Skala za procenjivanje vaspitnih stilova (M. Matejević, 2002) i Modifikovani inventar iskustava u partnerskim odnosima (Brennan, Clark, Shaver, 2001). Rezultati su samo delimično potvrdili postavljena očekivanja.

Ključne reči: *teorija afektivnog vezivanja, partnerske afektivne veze, vaspitni stilovi.*

¹² stefano@bankerinter.net

Teorijski uvod

Teorija afektivnog vezivanja, je teorija o poreklu i prirodi čovekove osećajnosti. Nastala je kao rezultat saradnje engleskog psihoanalitičara, Džona Bolbija (John Bowlby, 1907- 1990) i američkog razvojnog psihologa, Meri Ejnsvort, (Mary Ainsworth, 1913 - 1999).

Džon Bolbi je u psihologiju uveo pojam afektivne vezanosti (attachment) u želji da označi specifičan, neravnopravan odnos koji se u najranijem detinjstvu formira između majke i deteta i traje kroz čitav život. Na ovaj način definisana, afektivna vezanost bila je karakteristika odnosa koji se uspostavlja između majke i deteta. Tokom daljeg razvoja teorije koncept afektivne vezanosti preveden je iz relacionog u individualno svojstvo. Preciznije, zaslugom Meri Ejnsvort i njenih brojnih postdiplomaca afektivna vezanost počinje da se tretira kao osobina ličnosti, a ne relacije. Ovako shvaćena afektivna vezanost, odlika je ne samo dece, već i odraslih, odlika koja bi mogla biti povezana sa nizom drugih značajnih karakteristika ličnosti. U ovom radu proučićemo povezanost afektivne vezanosti odraslih sa vaspitnim stilovima kojima su skloni u odgajanju dece. Naravno, počecemo od bližeg razumevanja koncepta afektivne vezanosti.

AFEKTIVNA VEZANOST

Formiranje ranih odnosa

Prema teoriji afektivnog vezivanja potreba za kontaktom je primarna ljudska potreba. Budući da je beba bez fizičkih moći da sebi obezbedi zadovoljenje te potrebe ona razvija socijalne moći (osmeh, gukanje, plač) i njima obezbeđuje zadovoljenje potrebe za kontaktom sa drugima. Odrasli reaguju na signale koje beba šalje. Naravno, kvalitet njihove reakcije je različit. U odnosu na kvalitet tog reagovanja beba formira sliku o sebi i sliku o svetu ili *unutrašnji radni model sebe i drugih*. Ovaj unutrašnji radni model može biti pozitivan ili negativan i u zavisnosti od kvaliteta modela Meri Ejnsvort (M.Ainsworth, 1978) razlikuje četiri tipa afektivne vezanosti kod dece:

Sigurna afektivna vezanost: Ukoliko je majka dosledno responsivna za signale deteta, ukoliko je dostupna i osetljiva na njegove potrebe, dete će

formirati model sebe kao bića vrednog ljubavi i pažnje i model drugih kao osoba na koje se može osloniti, imati u njih poverenje.

Izbegavajuća afektivna vezanost: Majke dosledno ne odgovaraju na signale deteta. Pri tom one mogu biti prisutne i voditi o detetu računa na određen način, nimalo povezan sa emocijama i signalima koje ono šalje. Naučena ponavljanim iskustvima da majka neće odgovoriti na njihove potrebe, deca ovog tipa razvijaju model sebe kao bića koje drugi ne cene dovoljno, a model drugih kao osoba koje im nisu naklonjene. Od daljih razočaranja štite se podizanjem oklopa između sebe i drugih, zatvaranjem, odbrambeno pozitivnom slikom o sebi...

Ambivalentna afektivna vezanost: Majke reaguju samo selektivno, odnosno samo na određene signale. Budući da je potreba za majkom primarna potreba, deca svu svoju energiju ulažu u tumačenje majčinog ponašanja. Kada otkriju na koje signale majka reaguje, bebe plaćaju tu cenu, odnosno postaju takve kakve su majci potrebne: bolešljive, neješne ili trapave. Naravno, sva ova pažnja usmerena ka majci znači nedovoljno pažnje, interesovanja za sredinu (slabiji razvoj istraživačkih sposobnosti). U skladu sa emocionalnim ulaganjem u druge slika o drugima je pozitivna, a slika o sebi negativna.

Dezorganizovana afektivna vezanost: Ova grupa je poslednja izdvojena, a kriterijum je bio da neka deca nisu mogla biti klasifikovana ni u jednu od prethodnih kategorija. Istraživanja (Main, M. & Hese, E., 1992) ukazuju da je rec o visoko traumatiziranim, ponekad i psihički bolesnim majkama koje ne uspevaju da ponude deci smislenu strategiju za rešavanje životnih problema, tako da deca formiraju negativne modele i sebe i drugih, rastu preplavljena anksioznošću i izbegavanjem i bez strategije za rešavanje životnih problema.

Iako rano nastali, zahvaljujući fenomenu asimilacije, unutrašnji radni modeli najčešće perzistiraju kroz život osobe u neizmenjenom obliku, utičući na oblikovanje svih odraslih relacija. Dominantna i najznačajnija veza odraslih je partnerska ili ljubavna veza.

Formiranje partnerskih odnosa

Bliske partnerske ili ljubavne veze su forma u kojoj većina ljudi provodi život. Raznovrsnost i brojnost modaliteta u kojima parovi funkcionišu nije lako ni predvideti, ni objasniti. Pristalice teorije afektivnog vezivanja (Hazan & Shaver, 1987) zastupaju uverenje da su partnerske veze

zapravo zasnovane na unutrašnjim radnim modelima stečenim u detinjstvu. Stav baziraju na argumentima koje je citiralo preko 400 istraživača:

Emocionalnom dinamikom i ranog afektivnog i partnerskog odnosa upravlja isti bihejvioralni sistem. Po Bolbiju, vezanost deteta je regulisana urođenim motivacionim sistemom. Ovaj sistem ponašanja stvoren je prirodnom selekcijom da bi se osigurali bezbednost i opstanak deteta. Njegova unutrašnja dinamika je slična dinamici homeostatskog kontrolnog sistema u kojem se postavljeni cilj održava konstantnim kontrolisanjem endogenih i egzogenih signala. U slučaju afektivnog vezivanja, postavljeni cilj je fizička ili psihička blizina staratelja. Kada dete oseti da je osoba za koju je vezano u blizini i puna razumevanja, oseća se bezbedno, sigurno i samopouzvano, a ponaša najčešće istraživački. Kada, međutim, dete oseti pretnju odnosu ili sebi (bolest, strah, rastanak), zabrinuto je ili uplašeno i traži pažnju i podršku od primarnog staraoca). Hazan i Šejver su uočili da se partnerski odnosi odraslih karakterišu dinamikom koja je slična ovoj. Odrasli se takođe, osećaju bezbednije i sigurnije kada im je partner u blizini, dostupan i pun razumevanja. Pod takvim okolnostima partner može da služi kao sigurna baza iz koje se istražuje okolina ili učestvuje u kreativnim projektima, (Hazan & Shaver, 1990).

Vrste individualnih razlika primećenih u odnosima dete - majka slične su individualnim razlikama identifikovanim u partnerskim odnosima. Čak, Hazan i Šejver uspevaju da svedu osnovne obrasce afektivne vezanosti Meri Ejnsvort na ljubavne stilove koje su teoretičari ljubavnih veza Li (Lee, 1973, 1988) i Sternberg (Sternberg, 1986) identifikovali među odraslima. Dakle, Hazan i Šejver započinju svoj rad na partnerskoj vezanosti usvojivši najpre Ejnsvortinu shemu kao okvir organizovanja individualnih razlika u načinu mišljenja, osećanja i ponašanja u partnerskim vezama i u okviru nje utvrđujući tri kvalitativno različite vrste partnerske afektivne vezanosti: sigurna, nesigurno ambivalentna i nesigurno odbacujuća.

Individualne razlike u ponašanju afektivnog vezivanja odraslih su posledice očekivanja i verovanja koje su ljudi stvorili o sebi samima i sopstvenim bliskim vezama na osnovu svojih afektivnih veza u prošlosti. Ovi radni modeli su relativno stabilni i kao takvi mogu biti odrazi ranih nežnih, ali i manje nežnih, pa i odbacujućih iskustava. Za radne modele se veruje da su vrlo otporni na promenu i da će verovatnije asimilovati novu informaciju čak i po cenu da je izokrenu nego da se akomodiraju u odnosu

na informaciju koja se ne slaže sa njihovim konceptom. Time teorija afektivnog vezivanja objašnjava kontinuitet načina na koji ljudi stupaju u vezu sa drugima.

Partnerska ljubav podrazumeva uzajamno dejstvo privrženosti, brižnosti i seksa. Iako je partnerska ljubav delimično fenomen vezanosti ona uključuje i ostala dva sistema ponašanja: brižnost i seks. Oni su praktično isprepleteni, ali teorijski odvojivi. U ranom detinjstvu ponašanje vezanosti je optimalno samo ako je roditelj na raspolaganju da obezbedi zaštitu i podršku. Tipično je dakle, da roditelj obezbeđuje zaštitu i negu deteta. U odnosima odraslih međutim, ove uloge (vezanost i brižnost) je mnogo teže razdvojiti. Ipak, obično se jedan partner doživljava kao bespomoćniji, nesigurniji, ugroženiji, a drugi kao sigurniji, zaštitnički raspoloženiji, spremniji za empatiju.... Naravno, u dugotrajnim odnosima uloge privrženosti i brižnosti često se smenjuju.

Na osnovu pobrojanih argumenata krenula je teorijska, ali i empirijska ekspanzija u ovoj oblasti. U pokušaju da integriše i organizuje plodonosni i raznoliki empirijski rad u oblasti afektivnog vezivanja odraslih, Kim Bartholomeu je 1998. godine formulisala tzv. četirikategorijalan model vezanosti. Model je izveden iz Bolbijeve teorije pretpostavki o tome da postoje dva tipa unutrašnjih radnih modela vezanosti – *model sebe i model drugog*. U osnovi ovog modela su dimenzije identifikovane faktorskom analizom, dimenzija odbacivanja i dimenzija anksioznosti. Ukrštanjem ovih dimenzija sa unutrašnjim radnim modelima dobijaju se četiri glavna stila vezanosti: sigurni, preokupirani, povlačeći i bojažljivi stil vezanosti. Svaki od navedenih stilova vezanosti karakteriše različiti pristup bliskim odnosima, kao i različite strategije emocionalne regulacije i interpersonalnog ponašanja (Bartholomew, 1993).

Sigurni obrazac partnerske vezanosti određuje pozitivan model sebe i pozitivan model drugih (niska anksioznost i nisko izbegavanje). Dobra slika i o sebi i o drugima daje šansu osobama ovog tipa da grade autentične, otvorene partnerske odnose.

Izbegavajući obrazac partnerske vezanosti karakteriše negativan model drugih i odbrambeno pozitivan model sebe ili niska anksioznost i visoko izbegavanje. Podsetimo se ovo su osobe koje su u detinjstvu odlučile da ne treba očekivati od drugih, jer će nas dosledno izdavati. U odraslom dobu

oni uglavnomne menjaju ovako formulisana očekivanja, i dalje negujući pozitivnu sliku o sebi i negativnu sliku o drugima. Ulazu samo u sebe, nikada u druge. Ulažu u materijalne stvari jer one neće izdati. Najčešće su njihove partnerske veze površne i kratkotrajne.

Tabela 1. Obrasci partnerskog afektivnog vezivanja, prema K. Bartholomew (1993)

		MODEL SEBE		
		(Zavisnost)		
M O D E L D R U G I H	(I z b e g a v a n j e)		Pozitivno (niska zavisnost)	Negativno (visoka zavisnost)
		Pozitivno(nisko izbegavanje)	SIGURNI OBRAZAC: dobar odnos intimnosti i autonomije	PREOKUPIRANI OBRAZAC: ambivalentnost, visoka zavisnost, potreba za pripadanjem, kontrola.
		Negativno(visoko izbegavanje)	IZBEGAVAJUĆI OBRAZAC: poricanje attachmenta, odbacivanje, naglašena nezavisnost.	PLAŠLJIVI OBRAZAC: strah od vezivanja, izbegavanje, socijalno povlačenje.

Preokupirani obrazac partnerske vezanosti je određen negativnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih ili visokom anksioznošću i niskim izbegavanjem. Osobe ovog tipa polaze sa pozicije sopstvene manje vrednosti. U partnersku vezu se investiraju preterano, očekujući da će kvaliteti partnera (pozitivan model drugih) a na osnovu intenzivne vezanosti nadoknaditi njihove lične manjkavosti. Njihove partnerske veze sklone su simbiozi, dramatične su i često upakovane u romantičnu priču o pravoj ljubavi koja ne zna za granice.

Plašljivi obrazac partnerske vezanosti definisan je negativnim modelom sebe i negativnim modelom drugih ili visokom anksioznošću i

visokim izbegavanjem. Osobe sa bojažljivim stilom vezanosti visoko su zavisne od drugih, jer kroz odnos sa drugima traže potvrdu sopstvene vrednosti. Istovremeno imaju negativna očekivanja od drugih, te su sklone izbegavanju bliskosti, da bi izbegle bol zbog potencijalnog gubitka i odbacivanja. Posledično njihove partnerske veze su retke ili haotične.

VASPITNI STILOVI

Pod vaspitnim stilom roditelja podrazumevaju se relativno dosledni načini ponašanja roditelja, kojima se uspostavljaju ukupni odnosi sa decom (Matejević, 2000). Prema M Matejević vaspitni stil roditelja sačinjavaju: 1) autoritarni vaspitni stil; 2) demokratski vaspitni stil i 3) liberarni vaspitni stil.

Predloženi model sadrži dve dimenzije vaspitanja: Prihvatanje-odbijanje (toplo-hladno vaspitanje; ljubav-neprijateljstvo; bliskost-udaljenost) i kontrola-autonomija (dominantnost - submisivnost, restriktivnost - permisivnost, visoki nasuprot niskim zahtevima). Ukrštanjem opisanih dimenzija sa stilovima dobija se pet vaspitnih stilova roditelja: topao-ograničavajući i hladno-ograničavajući u okviru autoritarnog stila, topao-popustljiv i hladno-popustljiv u okviru liberalnog vaspitnog stila i topao usmeravajući u okviru demokratskog vaspitnog stila.

Autoritarni stil

U okviru autoritarnog vaspitnog stila može se govoriti o toplo ograničavajućem i hladno-ograničavajućem stilu. Za roditelje koji u vaspitnim postupcima insistiraju na poslušnosti dece, koji koriste nagrađivanje i kažnjavanje kao vaspitna sredstva i koji pritom imaju topao emocionalni odnos sa decom može se reći da koriste autoritarni vaspitni stil i to topao-ograničavajući. Roditelji koji u svojim vaspitnim postupcima uglavnom koriste naređivanje, kritikovanje i kažnjavanje, koji smatraju da stroga disciplina razvija čvrst karakter i koji su vrlo hladni u emocionalnom odnosu sa decom koriste autoritarni vaspitni stil i to hladno-ograničavajući. Smatramo da ova afektivna dimenzija (toplo-hladno vaspitanje), pravi značajne razlike između jedne i druge vrste autoritarnosti. Naime ukoliko je autoritarni stil u kombinaciji sa toplim osećanjima, onda taj topli odnos prema detetu na neki način amortizuje izraženu kontrolu i dominantnu poziciju roditelja. Hladno-ograničavajući vaspitni stil utiče vrlo nepovoljno

na razvoj deteta. Ovakvi roditelji su vrlo surovi prema detetu, svojim ponašanjem mu stalno šalju poruke odbacivanja.

Kod toplo-ograničavajućih roditelja izražena je prevelika briga roditelja za dete i sve što je u vezi sa njim, što može da opterećuje dete. Ovi roditelji takođe zahtevaju da se dete pridržava određenih normi u svom ponašanju. Obzirom da se insistira na poslušnosti, na poštovanju pravila koja roditelji postavljaju, za decu je karakteristično da su usmerena na postizanje dobrog uspeha u školi. Ovaj vaspitni stil podstiče konformizam koji se negativno odražava na stvaralaštvo i kreativnost dece.

Roditelje koji vaspitavaju postupcima koji stvaraju hladno-ograničavajuću atmosferu karakteriše često i strogo kažnjavanje i odbijanje približavanja deteta. Dete se kod ovakvih roditelja ustvari na sve moguće načine sputava. Agresivnost koja se podstiče na ovakav način dete ne sme da ispoljava, već je potiskuje, tako da mogu nastati ozbiljne neurotske smetnje.

Liberalni vaspitni stil

U liberalnom vaspitnom stilu, takođe smatramo da postoje dva različita tipa u odnosu na afektivnu dimenziju. Kada je u pitanju topao odnos roditelja prema deci može se govoriti o toplo-popustljivom vaspitanju. Za ove roditelje karakteristično je dopuštanje velikih sloboda detetu. Takođe ovi roditelji ne postavljaju ograničenja jer smatraju da je štetno frustrirati decu u njihovim potrebama. Oni svojim vaspitnim postupcima deci stalno šalju poruke prihvatanja, što je za razvoj deteta veoma značajno. Dete koje odrasta u ovakvoj vaspitnoj atmosferi ima pozitivan odnos prema svetu, kreativno je, ne podnosi autoritarne grupe i institucije. Roditelji mu u svemu popuštaju, ispunjavaju sve njegove želje, što u stvari predstavlja problem. Deca su naviknuta da su roditelji ti koji moraju da im ispunjavaju sve želje, kao posledica toga, kod ove dece se ne razvija osećaj odgovornosti, već sposobnost za manipulaciju.

Drugi tip u okviru liberalnog vaspitnog stila odnosi se na roditelje koje karakteriše hladno-popustljiv odnos prema deci. Za ove roditelje karakteristična je opšta nebriga za dete, prema detetu se ponašaju hladno i odbojno i ne izlaze u susret detetovim potrebama. Ovakva atmosfera pospešuje razvoj dečje agresivnosti, a usled nezainteresovanosti roditelja dete će svoju agresiju i ispoljiti. Istraživanja pokazuju da maloletni delikventi često odrastaju u porodicama u kojima preovlađuje ovakav vaspitni stil roditelja (M.Petrović, 1978).

Demokratski vaspitni stil

U okviru demokratskog vaspitnog stila nismo izdvojili dva različita tipa, jer u okviru ovog vaspitnog stila, po našem mišljenju može da bude prisutan samo pozitivan emocionalni odnos između roditelja i dece, pa je demokratski stil određen kao toplo usmeravajući. Roditelji sa demokratskim vaspitnim stilom su blagi ali odlučni u zahtevima. Oni poštuju potrebe deteta, ali ne zanemaruju ni vlastite potrebe. Umesto da postavljaju pravila, oni zajedno sa detetom izgrađuju zajednička pravila, a autoritet moći zamenjuju autoritetom vrednosti. Kod dece koja odrastaju pored ovakvih roditelja razvija se osećaj odgovornosti, jer učešće dece u donošenju pravila razvija motivaciju za poštovanje tih pravila. Uvažavanje mišljenja deteta utiče na razvoj samopouzdanja i sigurnosti i dete ima pozitivan odnos prema svojoj okolini. Demokratski odnosi između roditelja i dece izgrađeni su na uzajamnom poverenju i poštovanju. U ovom odnosu, ni roditelji, ni deca nisu povređeni i to razvija pozitivno osećanje i kod roditelja i kod dece. Za roditelje ispunjavanje roditeljskih funkcija predstavlja zadovoljstvo, a deca odrastaju bez traumatskih iskustava, sa poverenjem uz spremnost za aktivno učešće i preuzimanje odgovornosti.

METODOLOŠKI DEO

Problem istraživanja

Ukoliko je afektivna vezanost koncept koji određuje odnos osobe prema drugima, kao i prema sebi, smisljeno je zapitati se o povezanosti attachmenta sa nizom drugih značajnih ljudskih odlika u koje spadaju i vaspitni stilovi. Preciznije, zapitali smo se da li partnerska afektivna vezanost roditelja može biti povezana sa roditeljskim vaspitnim stilovima u odgajanju dece. Da li partnerska afektivna veza roditelja delimično određuje roditeljsko ponašanje prema deci? Budući da su u našoj sredini majke nosioci vaspitnog stila, problem istraživanja je utvrđivanje povezanosti između partnerskih obrazaca majki i njihovih vaspitnih stilova prema deci.

Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza istraživanja odnosi se na očekivanje da postoji izvesna povezanost između obrazaca partnerskog afektivnog vezivanja majki i vaspitnog stila koji one preferiraju u vaspitanju.

Ova opšta hipoteza može se iskazati i nizom specifičnih:

Očekujemo da postoji povezanosti između sigurnog obrasca afektivnog vezivanja i autoritarnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanosti između sigurnog obrasca afektivnog vezivanja i liberalnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanosti između sigurnog obrasca afektivnog vezivanja i demokratskog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između izbegavajućeg obrasca afektivnog vezivanja i autoritarnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između izbegavajućeg obrasca afektivnog vezivanja i demokratskog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između izbegavajućeg obrasca afektivnog vezivanja i autoritarnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između okupiranog obrasca afektivnog vezivanja i autoritarnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između okupiranog obrasca afektivnog vezivanja i liberalnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između okupiranog obrasca afektivnog vezivanja i demokratskog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između obrasca plašljivog afektivnog vezivanja i autoritarnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između obrasca plašljivog afektivnog vezivanja i liberalnog vaspitnog stila.

Očekujemo da postoji povezanost između obrasca plašljivog afektivnog vezivanja i demokratskog vaspitnog stila.

Varijable i instrumenti istraživanja

Partnerska afektivna vezanost se najčešće određuje kao dominantna afektivna veza odraslih koja uz brižnost i seksualnost zapravo struktuirala ljubavne veze. Procenjivanje partnerske afektivne vezanosti u ovom

istraživanju urađeno je *Modifikovanim inventarom iskustava u partnerskim odnosima* (Brennan, Clark, Shaver, 2001).

Pod vaspitnim stilom roditelja podrazumevaju se relativno dosledni načini ponašanja roditelja, kojima se uspostavljaju ukupni odnosi sa decom. Za procenjivanje vaspitnih stilova u ovom istraživanju je korišćena *Skala za procenjivanje vaspitnih stilova* (M. Matejević, 2002).

U niz kontrolnih varijabli pored demografskih (obrazovanje, poreklo..) svrstali smo i procenjivanje vaspitnih stilova očeva.

Uzorak i postupak istraživanja

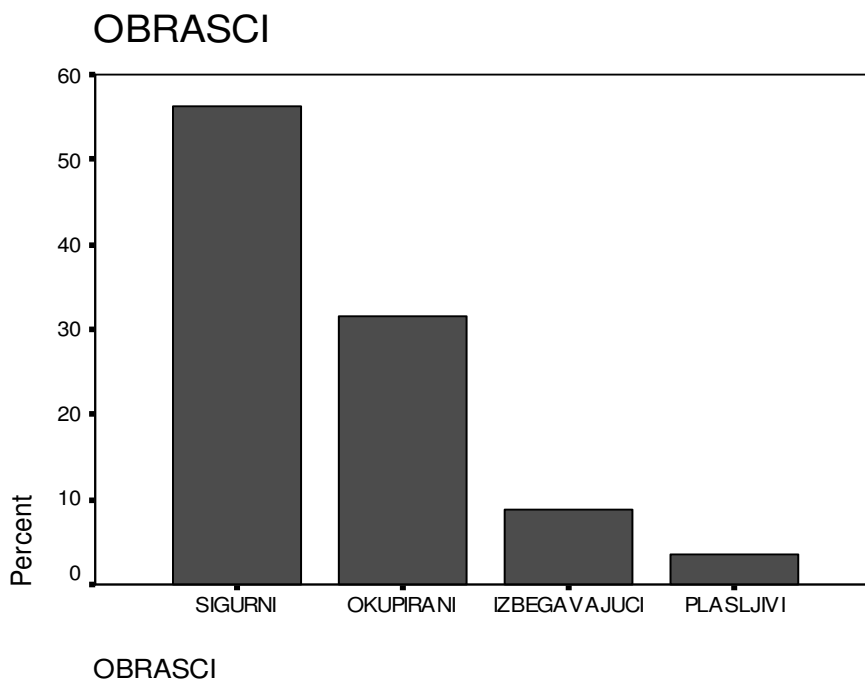
Uzorak istraživanja čini 100 žena starosti od 40 do 55 godina i 100 studentkinja Filozofskog fakulteta u Nišu (Departman za Pedagogiju) starosti od 19 do 22 godine. Osobnost uzorka je da se radi o majkama i ćerkama. Majke su procenjivale kvalitet afektivne vezanosti u odnosu na partnera (uglavnom supruga), a ćerke su procenjivale vaspitne stilove svojih majki, ali i očeva (kontrolna varijabala).

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja biće predstavljeni u skladu sa statističkim tehnikama primenjenim u obradi podataka. Pogledajmo najpre distribuciju opserviranih fenomena na pomenutom uzorku.

Distribucije osnovnih varijabli

Distribucija obrazaca partnerskog vezivanja

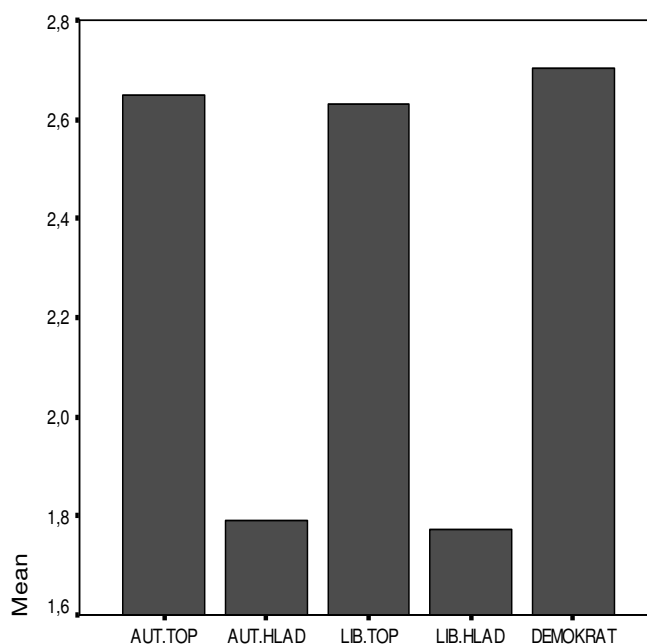
Slika 1. Distribucija obrazaca partnerskog afektivnog vezivanja

Najveći procenat majki pripada sigurnom obrascu (56,1%). Sledeći po zastupljenosti je okupirani partnerski obrazac (31,6%), zatim izbegavajući (8,8%), pa plašljivi (3,5%). Ovakva distribucija partnerskih afektivnih veza (misli se pre svega na nalaz da je okupirani obrazac frekventniji od izbegavajućeg) žena starosti 45-55 godina već je potvrđivana u ranijim domaćim istraživanjima (T.S.Stanojevic, 2000). Osim što je nalik prethodnim istraživanjima u istoj sredini ova distribucija nalikuje i distribucijama afektivnih veza u Aziji i Africi, a razlikuje se od domaćih istraživanja na uzorku studenata i od istraživačkih rezultata dobijenih u zapadno evropskim zemljama i u SAD-u. Generalno gledano mogli bi reći da sve distribucije van Zapadne Evrope i Amerike imaju naglašeniji okupirani od izbegavajućeg obrasca. Naravno, da je ovo objašnjivo razlikama u načinu života, u smislu da je u uslovno rečeno siromašnijim sredinama zavisnost naglašena životnim uslovima: decu čuvaju bake, odrasla deca žive sa roditeljima, jednom rečju model porodice je širi i komplikovaniji. Rezultat koji osim što govori o kulturološkim razlikama otvara i pitanje značenja svakog od obrazaca u svetlu prilagođenosti kulturi. Preciznije da li su okupirano afektivno vezane osobe

jednako neprilagođene u sredini u kojoj čine preko 30% populacije (Izrael, Japan, Srbija) i u sredini u kojoj čine zanemarljivih 6% populacije (Zapadna Evropa)?

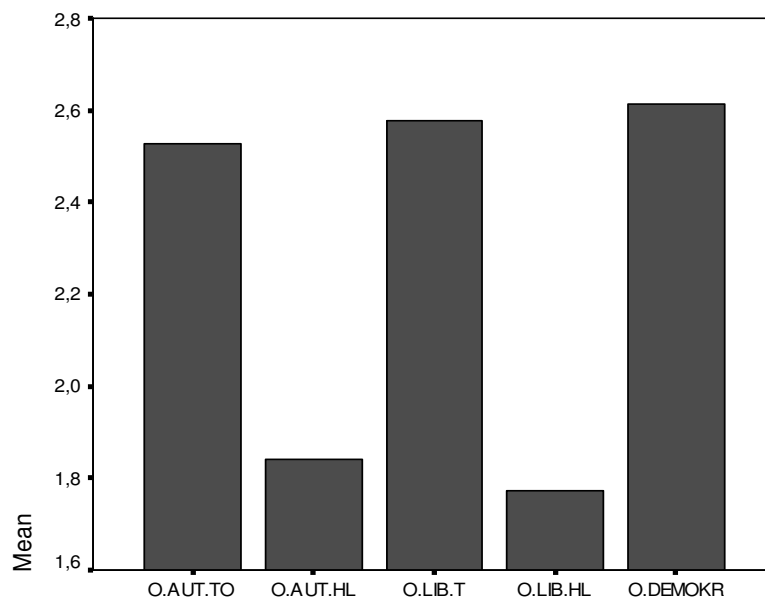
Distribucija vaspitnih stilova majki:

Grafikon 2. Distribucija vaspitnih stilova majki

Distribucija vaspitnih stilova majki čini se neobičnom. Gotovo jednako često studentkinje su birale sva tri stila: autoritarni (topli), liberalni (topli) i demokratski, dosledno izbegavajući samo odgovore u kojima je dimenzija hladnoće ili distanciranosti u odnosu sa majkom naglašena. Pored mogućnosti da se radi o preferiranju socijalno poželjnih odgovora tipičnih za srpsku kulturu ostaje i potreba da se dobijeni rezultati provere na sličnom uzorku. U prilog sumnji govori i vrlo slična distribucija dobijena u odnosu na očeve:

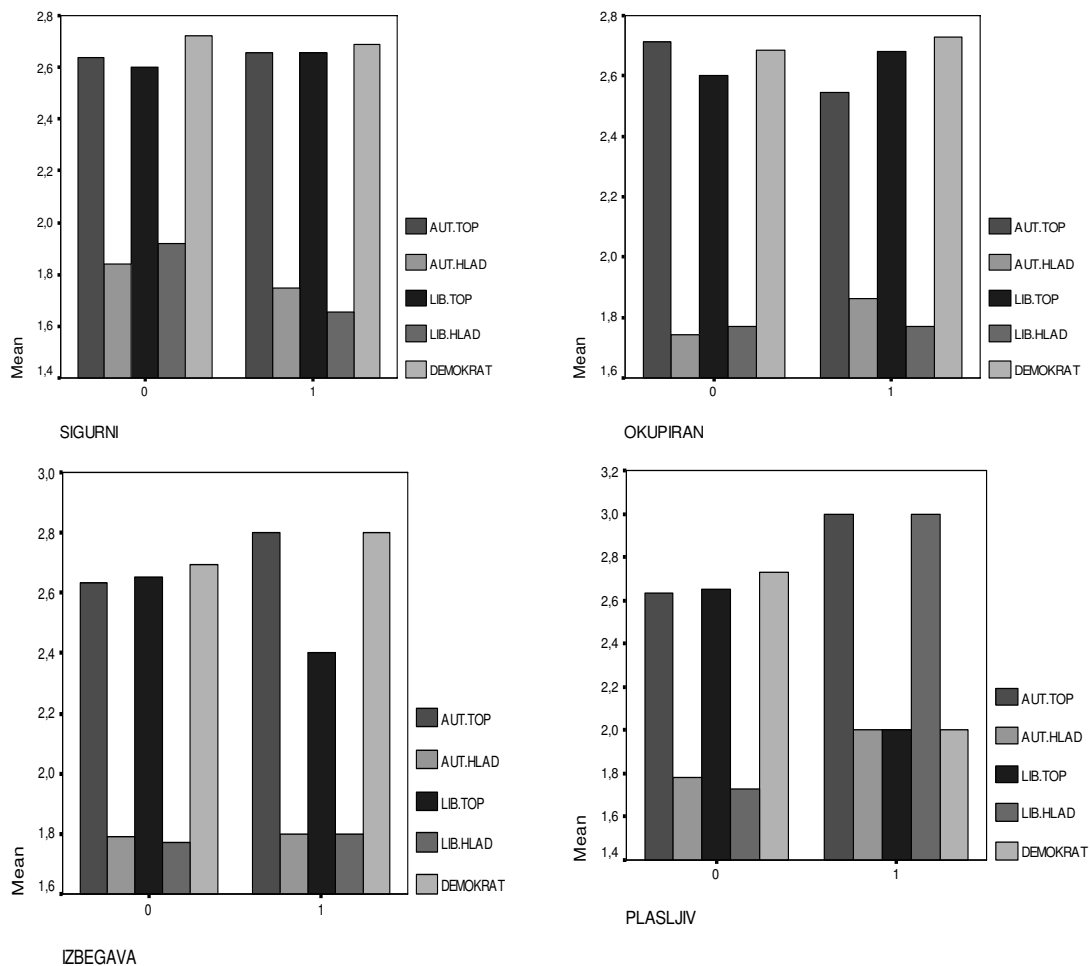
Distribucija vaspitnih stilova očeva:

Grafikon 3. Distribucija vaspitnih stilova očeva

Korelacije vaspitnih stilova sa partnerskim obrascima

Sledeći istraživački korak bila je provera potencijalne povezanosti opisanih varijabli. U skladu sa postavljenim hipotezama korelirali smo svaki od obrazaca sa svim vaspitnim stilovima. Evo rezultata:

Grafikoni 4, 5, 6 i 7. Korelacije vaspitnih stilova majki sa obrascima partnerskog afektivnog vezivanja (sigurni, okupirani, izbegavajući i plašljivi).

Rezultati samo delimično potvrđuju postavljena očekivanja. Preciznije, osobe koje sa partnerom imaju sigurnu afektivnu vezu su statistički značajnije (značajnost na nivou 0,05) od svoje dece doživljene kao roditelji koji preferiraju demokratski vaspitni stil. Ostala očekivanja formulisana u odnosu na sigurni afektivni obrazac nisu potvrđena. Osobe koje u odnosu na partnera imaju okupirani obrazac afektivnog vezivanja statistički nešto značajnije su doživljene kao roditelji liberalno toplog

vaspitanog stila ali i kao roditelji demokratskog vaspitanog stila. Ostala očekivanja formulisana u odnosu na okupirani afektivni obrazac nisu potvrđena. Osobe koje pripadaju izbegavajućem partnerskom obrascu, njihova deca doživljavaju najčešće kao sklone autoritarno toplom, pa demokratskom vaspitanom stilu. Ostala očekivanja formulisana u odnosu na izbegavajući afektivni obrazac nisu potvrđena. I na kraju, osobe koje pripadaju plašljivom partnerskom obrascu afektivnog vezivanja njihove ćerke su opisale kao sklone liberalno hladnom, pa autoritarno toplom vaspitanom stilu. Ostala očekivanja formulisana u odnosu na sigurni afektivni obrazac nisu potvrđena.

U svetlu iznetih rezultata, može se reći da postoji izvesna povezanost između kvaliteta partnerske afektivne veze i procene vaspitanog stila od strane deteta. Sigurni afektivni obrazac koji je najfrekventniji, statistički je i najznačajnije povezan sa demokratskim vaspitnim stilom. Ostali, tzv nesigurni afektivni obrasci (okupirani, izbegavajući i plašljivi) statistički značajnije su povezani sa liberalnim (okupirani obrazac) i autoritarnim stilom (izbegavajući i plašljivi). Već pomenuta sumnja u tendenciju studentkinja da daju socijalno poželjne odgovore sprečava dalje interpretacije i upozorava na neophodnost daljih i temeljnijih istraživanja pre svega u pravcu izrade validnijih instrumenata.

Literatura

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, (1978).

Ainsworth, M.D.S. & Witting, B. A., *Attachment and exploratory behavior of one year olds in a strange situation*. In B.M.Foss (Eds.) *Determinants of infant behavior*, (Vol 4 pp129-173) London: Methuen, (1959).

Bartholomew, K., *Avoidance of intimacy: An attachment perspective*. *Journal of Social Psychology*, 37, 95-109, (1993).

Bowlby, J., *A secure base*, New York: Basic Book, (1988).

Bowlby, J., *The making and breaking of affectional bonds, Etiology and psychopathology in the light of attachment theory. II Some principles of psychotherapy*, *British Journal of Psychiatry*, 130:201-210, (1978).

Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P.R., *Self - report measurement of adult attachment: An integrative overview*. In J.A.

Simpson & W.S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp 46-76) New York: Guilford Press. (2001).

Bretherton, I., *Roots and growing points of attachment theory* In attachment across the life cycle, C.M. Parkes, J. Stevenson-Hinde and P. Marris (eds), London: Routledge. (1991).

Bretherton, I., Biringen, Z., Ridgeway, D., Maslin, C. & Sherman, M., *Attachment: The Parental perspective*, *Infant Mental Health Journal*, 10, 203-221, (1989).

Hazan, C. & Shaver, P., *AA biased overview of the study of love*, *Journal of Social and Personal Relationships*, 5, 473-510, (1988).

Lee, J.A., *A colors of love: An exploration of the ways of loving*, Toronto, New Press., (1988).

Main, M. & Hesse, E. The insecure disorganized disoriented attachment pattern in infancy: Precursors and sequelae. In M. Greenberg (Eds.) *Attachment during the preschool years*, Chicago: University of Chicago Press, (1992).

Marinus H. Van Ijzendoorn & Abraham Sagi, *Cross Cultural Patterns of Attachment: Universal and Contextual Dimensions*, *Handbook Of Attachment*, London, (1999).

Matejević, M. *Vrednosne orijentacije i vaspitni stil roditelja*, Doktorska disertacija, Kosovska Mitrovica, (2002).

Shaver P.R., & Hazan, C., *Romantic love conceptualized as an attachment process*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524, (1987).

Stefanović-Stanojević, T. *Afektivno vezivanje - transgeneracijski prenos*, Magistarski rad, Filozofski fakultet, Beograd, (2000).

Stefanović-Stanojević, T. *Emocionalni razvoj ličnosti*, Priručnik za vežbe iz Razvojne psihologije, Prosveta, Niš, (2002).

Sternberg, R.J., *A triangular theory of love*. *Psychological Review*, 93, 119-135, (1986).

Tatjana Stefanović-Stanojević

**QUALITY OF CLOSE RELATIONSHIPS AND
PARENTAL EDUCATIVE STYLE**

Abstract

According to the theory of attachment, the quality of close relationships, which was acquired during the childhood, is being transferred during the coming of age and taking the form of the WM, outlines the close relationships of an adult. The dominant relationship of an adult is a romantic relationship, most commonly in the form of matrimony. The quality of romantic relationships is certainly associated with parental behaviour.

In this theoretical study, we examined the influence of the quality of close relationships on a parent-child dyad in Serbia (Nis). We were determined to study the relation between the patterns of attachment and the parental educative style on the basis of the evaluation performed by their children.

The test was made on a sample of 100 parents from 45 to 55 years and 100 young people (children) between 19 and 25. Both sexes were equally represented in the sample. Instruments: Parental Educative Style (M. Matejevic, 2002) and Modified Experiences in Close Relationships Inventory (Brennan, Clark, Shaver, 2001).

The expectation was particularly confirmed by our results.

Keywords: *theory of attachment, close relationships, parental educative style.*